

50 maddede

Salgınlar

Erdoğan Yücel

© KARAKARGA YAYINLARI 331

*Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.*

50 MADDEDE SALGINLAR

Erdoğan Yücel

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kutlukhan Perker

Yayın Koordinatörü: Mesud Ata

Editör: Sinem Aktaş

Reklam ve Tanıtım Müdürü: Bilgen Ülgen

Kapak Görseli: Filipinler'de veba ile ilgili deneyler sırasında
takılan maskeler, 1912 / *Ottoman Historical Archives National
Museum of Health and Medicine*

1. Baskı: Ekim 2020

ISBN: 978-625-7217-17-0

*İmtiyaz Sahipleri: Yelda Cumalıoğlu, Mustafa Kutlukhan Perker
KaraKarga Yayınları, Destek Yayınları'nın alt kuruluşudur.*

Yayıncı Sertifika No: 13226

Adres: Abdi İpekçi Cad. No 31/5

Nişantaşı / İstanbul

Tel: (0 212) 252 22 42

Fax: (0 212) 252 22 43

 karakarga.com

 info@karakarga.com

 karakargayayinlari

 karakargayayinlari

 karakargayayin

Baskı: Deniz Matbaa Mücellit

Adres: Maltepe Mahallesi Hastane Yolu,
Sokak No 1/6 Zeytinburnu - İstanbul

Tel: 0 212 613 30 06

Matbaa Sertifika No: 48625

50 MADDEDE SALGINLAR

Erdiñ Yücel

İçindekiler

Önsöz s9

NASIL BİR ÇAĞA DÜŞTÜK BÖYLE? s11

HASTALIK NEDİR? s17

SEMPTOM NEDİR? s25

SENDROM NEDİR? s27

NEREDEN ÇIKTI BU MİKROPLAR? s29

BAKTERİ NEDİR? s35

VİRÜS NEDİR? s37

VİRÜSLERİ GÖREBİLİR MİYİZ? s39

BULAŞICI HASTALIK NEDİR? s43

NEREDEN ÇIKTI BU SALGINLAR? s45

AŞI NEDİR? s49

GEÇMİŞTE YAŞANAN HASTALIKLARI NASIL TEŞHİS EDERİZ? s53

TEVRAT, İNCİL VE KURAN'DA SALGINLAR s57

PAGAN MİTOLOJİLERİNDE SALGINLAR s65

ÇİÇEK TANRISI s75

ÇİÇEK AMERİKA'DA s79

SOYKIRIM ARACI OLARAK ÇİÇEK SALGINI s87

YENİDÜNYA'NIN İNTİKAMI s95

ALTERNATİF TIP, "TIP" MIDIR? s101

SÖMÜRGEDEEN CUMHURİYET ÇIKARAN SALGIN: SARIHUMMA s105

BEYAZ ADAM AVUSTURALYA'DA s113

TARİHE YÖN VEREN ÇİÇEK SALGINLARI s117

ÇİÇEK AŞISI İSTANBULDA s121

MUMYALAR BİZE NE ANLATIYOR? s131

HASTALIKLAR HAKKINDAKİ BAŞKA ARKEOLOJİK BULGULAR s135

BİR HASTALIĞIN SONU s139

HİTİTLERDE VEBA s145

PELOPONEZ SAVAŞI VE VEBA s151

JÜSTİNYEN VEBASI s157

KARA ÖLÜM s163

KIRBAÇLA KOVULAN HASTALIK s173

AMVÁS SALGINI s177

İSLAM TARİHİNDEKİ DİĞER SALGINLAR s183

OSMANLI'DA VEBA s187

KARANTİNA s197

KOLERA s203

CÜZZAM s219

TÜRKİYE'DE CÜZZAMLA MÜCADELE s225

İSPANYOL GRİBİ s229

TİFÜS s233

AIDS s237

SITMA VE CİN TONİK s239

KORONAVİRÜS NEDİR? s241

COVID-19 NASIL ORTAYA ÇIKTI s245

COVID-19 NASIL YAYILDI s251

İSTATİSTİKLER NE SÖYLÜYOR? s257

KOMPLO TEORİLERİ s263

CEHALET SALGINI s271

NEFRET SALGINI s277

ETİMOLOJİK SALGIN SÖZLÜKÇÜĞÜ s287

KAYNAKÇA s295

Önsöz

Sınırların ve mesafelerin giderek silikleşmeye başladığı bir çağda neredeyse bütün dünyanın dört duvar arasına sıkışivermesi aklımızı karıştırıyor. Farklı ülkelerde neler yaşandığını, alınan ve alınamayan önlemleri, kimin hangi gemide olduğunu ya da olmadığını konuşacağız elbette. Bulaşıcı hastalıklardan, tarih boyunca görülen salgınlardan, biyolojik silahlardan, komplo teorilerinden, yanlışlardan, göz göre göre söylenen yalanlardan, hastalıklara eşlik eden korku ve nefret salgınlarından söz edeceğiz.

Her dönemin kendine mahsus koşulları olduğunu asla unutmadan salgın dönemlerinin benzerliklerini de anacağız.

Bütün mesele, yaşadığımız şeyi doğru anlayabilmek bu noktada. Elinizde tutmakta olduğunuz kitabın amacı, salgınlar hakkında genel bir perspektif oluşturabilmek. Yazarın tıp alanında herhangi bir eğitimi ya da uzmanlığı olmadığını altını kalınca çizerek söze başlamak lazım. Yazarın buradaki görevi, açık kaynaklarda tek tek her okurun kendi çabasıyla

erişebileceği verileri bir araya getirmek ve kendi özgün yorumu ile okuyucuya aktarmaktır. Yazar ve okur arasındaki güven ilişkisi her iki tarafa da konfor sağlar ama yaşadığımız şu olağanüstü durumdan çıkarılması gereken ilk ders, bağımlısı olduğumuz konforun bazen ölümcül bir tehdit olarak karşımıza dikilebildiği değil mi? Her şey gibi güven ve konfor da dozunda bırakmayı bildiğimiz sürece yararlı.

Erdinç Yücel

1

NASIL BİR ÇAĞA DÜŞTÜK BÖYLE?

“Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, hem akıl çağıydı, hem aptallık, hem inanç devriydi, hem de kuşku, aydınlık mevsimiydi, karanlık mevsimiydi, hem umut baharı, hem de umutsuzluk kışıydı, hem her şeyimiz vardı, hem hiçbir şeyimiz yoktu, hepimiz ya doğruca cennete gidecektik ya da tam öteki yana -sözün kısası, şimdikine öylesine yakın bir dönemdi ki, kimi yaygaracı otoriteler bu dönemin, iyi ya da kötü fark etmez, sadece “daha” sözcüğü kullanılarak diğerleriyle karşılaştırılabileceğini iddia ederdi.”

* Charles Dickens, İki Şehrin Hikâyesi.

Başımıza gelenleri başkalarıyla karşılaştırmak konusunda doğal bir eğilimimiz var. Niye böyle yapıyoruz bilmiyorum. Belki de başımıza gelenlerle baş etmenin tek yolunun bu olduğunu düşünüyoruzdur. Geçtiğimiz yollardan daha önce kimse geçmemiş, başımıza gelenler kimsenin başına gelmemiş gibi. Yani kaç milyar yıllık dünyada 2020'ye denk gelmek için ne yapmış olabiliriz ki?

Oysa sınamak bedava. 1918'de yaşasak daha mı iyi olacaktı? Koca imparatorluklar birer birer devriliyor, bütün dünya savaşa tutuşmuş, üstüne dünya nüfusunun yüzde beşini yok eden bir grip salgını hüküm sürüyor. Üstelik Twitter, Facebook ve Instagram da yok. "Amcamın eniştesinin kayınbiraderinin bir tanıdığı NASA'da çalışıyormuş, yakında göktaşı düşecekmiş" diyen ses kayıtlarını da Whatsapp'tan yaymıyoruz.

Ya 1939'da yaşıyor olsaydık? İkinci dünya savaşı patlak verirken yani. 1347'ye ne dersiniz? Moğollar Avrupa'nın kapısına dayanmış, dünya nüfusunun neredeyse yarısı vebaya kurban gidecek. 1521'de Meksika'da yaşamayı hayal edebiliyor musunuz?

Ölülerimiz müstesna, evimizde oturup biraz sıkılmak dışında yaşadığımız şeyin olağanüstü bir trajedi olduğuna inanıyor muyuz gerçekten? Yani neyi neyle kıyaslıyoruz tam olarak?

Ne hakkında konuşuyor olursak olalım söylemin böyle bir tuzağı var. Hayat hakkındaki ilk gerçek, şu an birbiriyle konuşan, didişen, ağlaşan insanlar olarak hepimizin biricik ortak noktası buraya kadar her şeyin yolunda gitmiş olması aslında. Çünkü ölüler konuşamaz. Ölüler bu satırları okuyamaz. Yazamaz ya da...

Başımıza gelenler ne kadar kötü olabilir ki bu durumda? İnsan her durumda “özel” olduğuna inanmayı arzulayan bir yaşam formu. Buraya kadar gelebilmiş olmamız yeterince mucizevi değilmiş gibi aslında gayet olağan olan şeylere olağanüstü anlamlar yüklemeye çalışıp duruyoruz. Düşünebiliyor musunuz, ya yeryüzündeki son insan olsaydınız? Tarihte bir insanın başına gelebilecek en özel durum bu olmaz mıydı? Ve yaşanmış her şeyin en can sıkıcısı.

Yine de olan bitenleri hafifseyemeyiz. Buraya kadar düşe kalka geldik ve distopyanın sınırında olduğumuzu idrak etmek ve etmemek arasında bocalıyoruz. Daha önce gördüğümüz hiçbir şeye benzemiyor bu yaşananlar. Peki, anahtar cümle neydi?

Hepimiz henüz hayattayız.

1347’yi sağ atlatanların torunlarıyız biz. 1521’i, 1918’i ve 1939’u. Belki 50, belki 100 yıl sonraki bir başka felaketi karşılamak zorunda kalacak olanların büyükanne ve büyükbabalarıyız.

Herkesin, her kuşağın yaşadıkları kendisine göre ağır, kendisine göre acıklı. Bunda şaşılacak bir şey yok aslında. Bizim için şok edici olan, bu yaşananların daha önce gördüğümüz hiçbir şeye benzemiyor oluşu. Bizim gördüğümüz, üç kuşak, on kuşak, yüz kuşak öncekilerin değil.

Kendimizi hangi beton bloklara gömersek gömelim doğanın bir parçası olduğumuzu ve biz, biz olarak kaldığımız sürece doğadan kopmamızın asla mümkün olamayacağını hatırlamamız gerek. Çünkü doğa dediğimiz şey arada sırada mangal yakmaya gittiğimiz koruluk değildir. Şehirden kaçıp sığınmaya çalıştığımız minik yeşil alan, kocaman bir ormanda keşfettiğimiz mağara, ateş yakıp “akdeniz akşamları” diye bağırdığımız deniz kıyısı... Doğa öyle bir şey değil. Doğa damarlarımızda dolaşüyor. Bağırsağımızın içinde her an bölünerek çoğalıyor. Acıkıyoruz, başımız ağrıyor, uykumuz geliyor. Aksırıp tıksırdığımız zaman ağzımızdan, burnumuzdan fışkırıyor doğa.

İşte bizi şaşkınlıktan şaşkınlığa sürükleyen bu yeni haller de gözümüzü kapadığımızda orda olmadığını varsaydığımız doğanın ayrılmaz bir parçası. Çıplak gözle göremediğimiz, küçük şımarıklıklarımızdan hiç etkilenmeyen, tedbirsiz davrandığımız herhangi bir anda bizi hayattan koparabilecek kadar güçlü şeylerle iç içe yaşıyoruz. Yarasalarla, pangolin-

lerle, bakteriler ve virüslerle birlikte yaşadığımız bu dünyanın sahibi değil, konakçılardan sadece birisiyiz. Dokunulmaz ve biricik olmadığımızı unuttuğumuzda hoşumuza gitmese de kendisini mutlaka hatırlatacak olan bir gerçek bu. Onu her unutuşumuzda bizi yakamızdan çekip süründürebilecek kadar kuvvetli bir gerçek.